

Kirkeklokken i Slotsbjergby.

(Ved J. F. Fenger.)

Det er paa Tiden at Opmærksomheden henvendes paa de gamle Kirkeklokker her i Landet, da ofte mærkelige Indskrifter findes paa dem, snart i det latinske, snart i det plattyske, snart i det danske Sprog. Ved gamle Kirkeklokker forstaaer jeg nærmest dem, som hidrøre fra Tiden før Reformationens Indførelse i Danmark. Af disse er der endnu en Slump tilbage; men Tallet formindskes ligesom Aarene tiltage, og om et halvhundrede Aar har man vel ikke mange igjen. Det vil sagtens gaae flere Klokker fra det femtende Aarhundrede (ældre har man, saavidt jeg veed, kun et Par her til Lands) som det gik en i Braaby fra 1472¹⁾. Den lød endnu for en halv Snees Aar siden, men Lyden blev mere og mere skrattende. Da man, for at skaffe den bedre Klang, havde udtømt sig i Foranstaltninger, som Klokkens Revne trodsede, greb man til det radikale Middel at slaae den i Stykker og støbe den om. I Grunden kan man ikke klage over en Klokke, som har gjort Tjeneste i halvfjerdehundrede Aar, men synderlig længere tjene vel ikke selv de bedste, saa, lader man endnu nogen Tid gaae hen uden at samle Indskrifterne paa Klokkerne, saa ville de fra den katholske Tid være forsvundne, og de ældste ville være fra det lutherske Tidsrum, hvis Indskrifter har en anden Charakter. Det vilde da være et fortjenstligt Arbeide at samle de gamle Indskrifter paa Kirkeklokkerne

¹⁾ Med Indskrift: Anno domini mcdlxxii circa festum visitationis Marie. Ave Maria grā. (o: grata el. gratia plena).

i Danmark. Nogle af disse kunne vel findes adspredte i forskellige Skrifter, tildeels alene der, fordi Klokkerne ere omstøbte eller paa anden Maade tilintetgjorte; men den største Høst vilde gjøres ved at bereise Landet og omhyggeligt afskrive de Indskrifter, som endnu forefindes, og som maaskee Ingen har læst siden de Dage da Klokken støbtes; thi der er altid en Deel Uleilighed forbunden med, at læse Klokkeindskrifter. Først maa man krybe op i et Taarn ad en ofte snæver Trappegang med udslidte Trin, stundom i Mørke. Hvor Trappegangen slipper, fortættes Vandringen paa en eller flere Stiger, og naar man saa har naaet Klokkerne og kan see Indskriften, kan man derfor ikke læse den; thi deels hænger den ofte for høit i Halvmørke, saa endnu en Stige maa tages til Hjælp, deels lærer man først ved Flid, Udholdenhed og Øvelse at læse disse Indskrifter i et for det Meste fremmed Sprog med Forkortninger, som kunne volde adskilligt Bryderie.

Hensigten med disse Linier er fornemmelig at gjøre Samlingernes Læsere, blandt hvilke der findes saa mange Præster, opmærksomme paa deres Kirkeklokker, hvis Indskrifter vel kunne fortjene at læses og afskrives i Kirkebogen, før de gaae til Grunde. Man skal stundom af dem faae Oplysninger, som ingenlunde ere at foragte.

For nu at holde os til et enkelt Exempel, saa erfares af Indskriften paa Klokken i Slotsbjergby Kirke, som her meddeles og afbildes¹⁾, at Kirken har havt to Skytshelgene, Laurentius og Vincentius, af hvilke dog vist Laurentius har været anseet for Hovedmanden, da hans Billede i ophøiet Arbeide, heel Figur, findes midt paa Klokken, og det paa begge Sider. Han er kjendelig nok, da han holder Risten i den ene Haand og en Bøg i den anden. Det er bemærket i Pontoppidans Danske

¹⁾ Den er afbildet af min Brodersøn Ludvig Fenger, Discipel i Slagelse lærde Skole.

Atlas, at der paa Klokken er et Billede af St. Laurentius; men om Indskriften staaer der Intet. Den findes paa Klokken nederste Rand i tre Linier, som gaae heel rundt, men har paa Aftrykket maattet deles i tre Stykker, for Pladsens Skyld. Den er særdeles vel udført af Klokkestøberen og afbildes her dels for at vise Bogstavernes Form (man lægge Mærke til Forskjellen mellem store og smaae Bogstaver) dels for at gjøre Læseren bekendt med nogle af de brugelige Forkortninger. Der staaer ofte e hvor vi skrive æ, f. Ex. glorie for gloria. Forkortningen xpc maa man tænke sig med græske Unzialer. Saa staaer der XPC (Chi Rho Sigma). Man vil da ikke undre sig over at xpc læses for Christus og xpe Christe. For det Meste, dog ikke altid, vil man finde en Streg over Linien naar noget er skrevet med Forkortning. Indskriften for Tydeligheds Skyld afdeelt i Linier, lyder da saaledes:

Alpha et O ,
 Deus et homo !
 O rex glorie.
 Christe veni cum pace !

Jesus Nazarenus , Rex Judæorum ,
 Christus vincit , Christus regnat , Christus imperat ,
 Christus in se confidentes salvat.

Maria , Anna ,
 Johannes Baptista et Evangelista ,
 Jaspar , Melchior , Balthazar.

Nomina per *sacra* Deus hinc depelle *noctiva*
 Plebibus his *atra* remove. Mis nomen *Oliva*.

Anno Domini MDXVI

fusa sum in laudem Dei beatorumque Laurentii et Vincentii ecclesiæ Biergby patronorum , tempore Magistri Eschilli Thomæ , prioris in Antwordskou , procurante domino Christierno scriptore per Johannem Fastenovæ.

✠ Alpha et: o: deus et homo. O rex gl̃e: x̃p̃e veni cū pace
✠ iohānes baptista: et: Ewā^{ta} ✠ iasp̃ar: melchior: Baitha: ar:
✠ Fucā tū in laudē dei blōrūq; laurē tū: et: viretū ecc̃l̃e hie:

Ihesus Nazarenus rex iudeorū ✠ Christus vici: x̃p̃e reg
Noīa per sacra deus h̃it depelle morua ✠ Plebibus hys
- r̃g̃b̃p̃ patronorū ✠ t̃p̃e Mgr̃i Etchilli thome prioris i aī

nat: x̃p̃e impat: x̃p̃e i se cōfī dētes saluat ✠ Maria: Ana
atra remoue: Mis nomen olua ✠ Anno dñi MDXVI
wordtkou: pcurāte dñō cristenno l̃p̃tō: piohē: fasteno^u

Eller paa Dansk:

A og O, Gud og Maud, Ærens Konge, Christe, kom med Fred!

Jesus af Nazareth, Jødernes Konge, Christus seirer, Christus regjerer, Christus hersker, Christus frelser dem, som slaae sin Lid til Ham.

Maria, Anna, Johannes den Döber og Evangelisten, Melchior, Balthazar. Ved [disse] hellige Navne, o Gud! fordriv hvad skade kan og hold Skrækbilleder borte fra denne Almue! Mit [Klokkens] Navn er Oliva.

I Herrens Aar 1516

er jeg [Klokken] stöbt til Ære for Gud og for de Salige Laurentius og Vincentius, Skytshelgene for Bjergby Kirke; paa den Tid da Mester Eskil Thomsön var Prior i Antvorskov. Giveren er Hr. Christen Skriver, Klokkestöberen Johannes Fastenovæ.

Nu kun i al Korthed nogle Anmærkninger:

1. *Om Klokkens Navn.* Det eneste Sted i denne temmelig lange Indskrift, som volder nogen Vanskelighed, er det hvor Klokkens Navn angives. *Mis* kunde vel antages for en Forkortning af *mihi est* eller *mihi sit*, men der findes intet Forkortningstegn, som ellers endog ved ubetydelige Forkortninger — dog ikke overalt. Der læses saaledes (for imperat) *impat* uden Forkortningstegn. *Mis* skal hos Ennius findes for *mei* eller *mihi*; men om denne Archaisme skulde være gaaet over i Middelalderens Munkelatin, maae de afgjøre, som kjende det bedre. I Övrigt bemærkes, at der netop paa dette Sted er en Feil i Indskriftens ellers saa smukke Stöbning. Denne Feil viser sig ogsaa i Afbildningen, men Halvparten af Bogstavet M er dog saa tydelig, at man neppe kan læse anderledes.

Dette være nu som det vil, det kan ikke være tvivlsomt at der ved disse Ord er angivet, at Klokkens Navn er Oliva, et høist passende Navn til en Fredsklokke hvis Indskrift begynder med en Bøn til Christus om at Han vil komme med Fred. Et andet Fredssymbol findes i det Kors, som begynder Linien; thi skjønt dette Kors neppe er en Tomme høit, sees dog i dets Midte ret tydeligt en Due med udbredte Vinger.

Navnet minder om en ældre Tid, da Klokkernes Navne stundom vare symbolske og ikke simpelthen Opkaldelse af en Helgen. Den Morgen da Slaget skulde holdes paa Leirskov Hede, fortæller Snorro, (Magnus d. Godes Saga, Cap. 16) var det for alle Øren ligesom der gik en Klokke oppe i Luften, og de af Nordmændene, som vare kjendte i Throndhjem, fandt, at det lød som naar man ringede med **Glöd**, en Klokke, som Hellig Olaf havde foræret til Clemens-Kirken. Saadanne kraftige Navne kunde man siden ikke finde paa, og gav da Klokkerne Navn, stundom efter en Helgen, men, i de allerfleste Tilfælde efter en Helgeninde. Hr. Cand. th. Rasmussen, som jeg skylder adskillige Oplysninger til denne Indskrift, har meddeelt en Deel Indskrifter paa Klokker her i Landet fra den katholske Tid, i hvilke Navnet angives. Blandt disse Navne findes Maria 12 Gange, Anna 4 Gange, Susanna 3 Gange, desuden Margrethe, Gertrud, Kathrine, Maria, Laura og Agnete. Kun to Klokker i denne Samling have mandlige Navne, nemlig Peter og Bernhard.

2. *Om Prior Eskil.* Ja, hvem der bryder sig noget om Hans Tausen, og kjender hans Historie, kjender ogsaa hans Beskytter og Tugtemester Eskil, som Biskop Daugaard i sin Klosterhistorie med Rette kalder en af Antvorskov Klosters mærkeligste Priorer. Jeg bemærker da blot, at han paa Klokken staaer med sit fulde Navn Eskil Thomsen; ikke engang Magister-Titelen er glemt.

Klokken er støbt i den første Deel af hans lange Embeds-tid (fra 1515 i det Mindste, til 1538) og er vel ikke bekostet af ham selv, men dog af en Mand i hans nærmeste Omgivelser. Det er ikke en Klokke, som man har bestemt til Klosteret selv, og siden fundet for ringe til det rige Kloster, men god nok til Bønderne i Bjergby. Nei, Landsbyens Navn staaer paa Klokken, skrevet netop ligesom vi skrive det endnu. Det sees tydelig, at Intet er sparet, at man har henvendt sig til den dygtigste Klokkestøber, og Værket priser Mesteren og dem der brugte ham, endnu efter 335 Aars Forløb, baade ved sit Udseende og ved sin Klang.

3. *Om Christen Skriver.* Her har vi Manden fra Antvorskov, som har skjænket Klokken; thi at Ordet *procurare*, besørge, er eensbetydende med at bekoste en Gave, seer man af andre lignende Indskrifter. Men spørger man mig om, hvoraf jeg veed at Christen Skriver (hvis Embedsforhold til Eskil jeg rigtignok ikke er i Stand til at oplyse) var paa Antvorskov og ikke et andet Sted i Kongen af Danmarks Riger og Lande, saa maa jeg rigtignok føre Læserne til Halland; men der skal man ogsaa finde Beviset.

I Bexells Hallands Beskrifning I, 453. findes beskrevet en Kalk, som tilhører Varberg Kirke. Den er forgyldt, hedder det, har et lidet Crucifix paa Foden og omkring Fodens Runddeel med mindre Munkebogstaver denne Indskrift: *Christiernus Laurentii (gdz) scriba in antvortscov me fecit fieri pro usu Capellæ divi Joannis Baptistæ perpetuo in Nyburg 152^o*. Det sidste Ciffer i Aarstallet er borte. *gdz* mener Forf. skal betyde *glorie Dei Zebaoth*. Her har vi altsaa Christen Skriver, med Angivelse af hans Faders Navn og med udtrykkelig Tilføielse af Antvorskov som hans Opholdssted. Det har været en mod Kirken gavmild Mand, siden han ikke blot

her betænkt Bjergby med en Klokke, men ogsaa Nyborg med en Kalk. Hvorledes den er fra Nyborg kommen til Varberg kan jeg ikke sige. Maaskee er den, som saa meget Andet, plyndret i den svenske Krig under Frederik III. Nyborg kan med Indskriften bevise, at Christen Skrøver har givet St. Hans Capel den *til evig Brug*.

4. *Om Klokkestöberen Johannes Fastenovæ.* Denne Mands Navn skrives ogsaa Fastenove og Fastenovie. Det findes paa mange Landsby-Kirkeklokker paa Øerne, navnlig Sjælland, færre i Skaane og Jylland. Han har arbeidet for Landets Kirker i Aarene 1511 til 1522 eller 23. Af bekjendte Klokker har han støbt Roskilde Domkirkes store Høitidsklokke i det nordre Taarn, der forneden holder 2½ Alen i Gjennemsnit og har en stærk og skøn Klang. Paa den staaer:

Est mea *cunctorum* vox terror *demoniorum*,

Laudo Deum *verum*, plebem voco, colligo *clerum*,

Defunctos *ploro*, sanctos colo, festa *deco*ro.

Johannes de Fastenovie me fecit anno domini millesimo quingentesimo undecimo.

Ogsaa den mellemste af de 3 i det søndre Taarn hængende Klokker er støbt af samme Mand i samme Aar.

Af Lunde Domkirkes Klokker har han 1513 støbt den mellemste af de 3 i det nordre Taarn, og Brunius roser dens smukke Klang.

Skjelskøers største Klokke har han støbt 1516. Friis siger i sin Bog om Skjelskøer, at den kan høres en Miil borte.

Høitidsklokken ved St. Olai Kirke i Helsingør har han støbt 1511, men den er siden omstøbt. Jfr. Boesen Helsingørs Beskrivelse.

Efter Rasbechs Angivelse har Frederiksborg Slotstaarn to Klokker af samme Mester.

Af hans Landsby-Kirkeklokker maa mærkes den store Klokke i Høielse (Kjøbenhavns Amt). Meget faa Landsbykirker have dens Mage i Henseende til Størrelse og deilig Klang. Paa den staaer:

Dum meus auditur sonus ad templum Michaelis festinat
populus solvere vota Deo.

Hæc campana condita fuit tempore domini Henningi, qui
fuit prelatus et pastor hujus ecclesiæ.

Andreas Olaus quondam capellanus. Johannes Fastenove
me fecit anno domini 1517.

Denne Indskrift er i to Linier, af hvilke den første ender med Ordet *Henningi*, den anden begynder med Ordene *qui fuit*. Meningen er vel, at Henning var Prælat og Præst ved Kirken da Klokken blev støbt, og at denne er bekostet af Andreas Olaus, som forhen havde været Capellan ved samme Kirke.
